

ATT LÄRA IN **UTE** BLADET

NR 1/25
ÅRGÅNG 39

NATURSKOLEFÖRENINGEN

**SKAPANDE I SAMSPEL
MED NATUREN**

**Leka och lära genom
fysisk aktivitet ute**

SchoolFood4Change

Naturskolans utmaningar

ATT
LÄRA IN
UTE

Naturskoleföreningen

NATURSKOLEFÖRENINGEN

är en intresseförening för människor som arbetar med utomhuspedagogik. Vi arbetar för en idé; att lära in ute.

Positiva upplevelser i naturen är grunden för att förklara ekologiska samband och för att förstå miljöfrågorna. Kunskapen om naturen börjar i naturen!

MEDLEMSSKAP

Enskilda personer och organisationer är välkomna som medlemmar.

Medlemmar får ATT LÄRA IN UTE-BLADET, som utkommer med fyra nummer per år, via inlogg på hemsidan i form av en PDF-fil.

ÅRSAVGIFT

- enskilda medlemmar 220 kr
 - organisationer/institutioner 220 kr
 - naturskolor 1000 kr
- Anmäl dig på föreningens postgiro 493 33 84 - 2.
Uppge namn, adress, telefon och email-adress.

ADRESS

Naturskoleföreningen
c/o Jenny Carlsson
Järntorgsgatan 14
596 31 Skänninge

HEMSIDA

www.naturskola.se

ATT LÄRA IN UTE-BLADET

Naturskoleföreningens medlemstidskrift. Utkommer med fyra nummer per år.

ANSVARIG UTGIVARE

Johan Agås

REDAKTÖR

Robert Lättman-Masch

ADRESS

ATT LÄRA IN UTE-BLADET
c/o Robert Lättman-Masch
Sköndalsvägen 2
148 30 Ösmo
Tel. 08-520 73708
robert.lattman-masch@nynashamn.se

ANNONSER

Helsida 1500 kr; halv 800 kr;
kvarts 400 kr

MANUSSTOPP

Nr 2/25 1 april

FRAMSIDA

Foto: Robert Lättman-Masch

UPPLAGA

Digital till medlemmar.

STYRELSEN

kan Du vända Dig till om Du vill veta mer om föreningen eller har någon idé som Du vill framföra. Kontakta Naturskoleförening: styrelse@naturskola.se, Tel: 070-221990

ORDFÖRANDE

Johan Agås
johan.agas@naturskola.se



VICE ORDFÖRANDE

Anna Ekblad
anna.ekblad@naturskola.se



KASSÖR

Jenny Carlsson
jenny.carlsson@naturskola.se



LEDAMÖTER

Birgitta Sähke
birgitta.saihke@naturskola.se



Andrea Göök
andrea.gook@naturskola.se



Patrik Swede
patrik.swede@naturskola.se



Magdalena Rehnberg
magdalena.rehnberg@naturskola.se



Adil Sadiku
adil.sadiku@naturskola.se



Sara Antell
sara.antell@naturskola.se



REDAKTÖR OCH FORMGIVARE

ATT LÄRA IN UTE-BLADET
Robert Lättman-Masch 08-520 73708

WEB-ANSVARIG

webb@naturskola.se

INFORMATIONSMATERIAL

Naturskoleföreningen har material till mässor, föreläsningar och utställningar. Behöver du informationsfoldrar, låna föreningens Power Point eller Roll up, köpa tygmärke med Naturskoleföreningens logo kontakta Birgitta Sähke.

TILL ALLA SKRIBENTER

Vi är tacksamma om Du hjälper oss med några enkla saker när Du skriver i ATT LÄRA IN UTE -BLADET:

- Dela upp texten i mellanrubriker.
- Skriv gärna bildtexter.
- Bifoga illustrationer eller foton med hög upplösning.
- Skicka en ren fil där Du sparat texten i Word i typsnitt Times new roman 10 p utan inslag av layout, tabeller eller andra finesser som finns i textprogrammet. Skicka också gärna en fil där det framgår var bilderna passar i förhållande till texten.
- Skicka text och bilder till:

robert.lattman-masch@nynashamn.se

ATT LÄRA IN UTE BLADET 2025

Föreningssida.....	2
Ledare.....	3
Naturskolans utmaningar.....	4
SchoolFood4Change.....	6
Skapande i samspel med naturen.....	10
Mörkermys.....	14
Att byta klassrummet.....	15
Att lära in modersmål ute.....	17
Nyöppnad naturskola.....	18
Leka och lära genom fysisk aktivitet.....	19
Naturrutan.....	23

Ansvar för innehåll: Region norr

Det våras för Naturskoleföreningen!



Efter en lång och mörk årstid så kryper nu våren allt närmare och vintern tappas så sakteliga sitt grepp om landskapet. Det är med glädje som jag SER att de ljuskällor som är tidsstyrda hemmavid behöver allt kortare "På-intervall". Det är också med glädje som jag HÖR talgoxehanarna som ännu ett år verkar ha tränat/vilat sina stämband och de ljuder nu som aldrig förr.

En glädjekänsla fyller också mina lungor då det LUKTAR barmark och skogen samt marken verkar släppa ifrån sig de sista dofterna från fjolårets växtlighet, för att visa på att något nytt är på gång.

Jag gläder mig också åt att KÄNNA att solen nu åter värmer så där lagom marsskönt och att en kåsa med kokkaffe SMAKAR så där extra vårgott, då jag sitter på min stubbe i skogsbrynet.

Jag är helt övertygad om att våra SINNEN upplevs, förstärks och utvecklas bäst ute i naturen och det är ju så vi tänker när vi kombinerar dessa med vår utomhuspedagogik och lär in ute tillsammans med våra elever.

I serien "Mot Alla Odds" på SVT, där Gunde Svan tar sig an att träna och coacha fem adepter till att genomföra Vasaloppet, visar bland annat på vad naturen kan plocka/locka fram hos människor vad gäller känslor och fina sinnesupplevelser. Deltagarna hade noll erfarenhet av att i synnerhet åka längdskidor men även mycket liten erfarenhet av att vistas ute i naturen.

En av deltagarna, Filip Dikmen, konstaterar efter ett år av förberedelser samt efter genomförandet att: "Våra fjäll måste skådas, måste bevittnas, de måste upplevas... Oavsett om det är skidåkning eller annan typ av aktivitet, snälla, ut och rör på er! Om det här "f**ked up-gänget" kan ta på sig ett par skidor och åka med Gunde Svan, då kan ni också! Ut och dansa i skogen, spring, jogga, promenera, åk skidor, åk skridskor! Gör vad ni vill, men

gå ut och upplev den allihop!"

Han avslutar också med att säga: "Trots att jag är född i detta land så har jag bara upplevt industrialismens Sverige. Den här naturen alltså! Jag blir så lugn i min j**la själ. Jag är så tacksam över den här upplevelsen!"

Dessa kommentarer från Filip kommer verkligen från hjärtat och jag tar med mig dessa för jag tycker att de faktiskt visar på att det arbete vi genomför på naturskolorna runtom i landet är helt rätt och har stor betydelse för våra ungdomar idag. Kanske framför allt för de som kanske aldrig fått ta del av och fått uppleva vad naturen har att ge.

I detta första nummer av Att lära in ute-bladet 2025, där region Norr/Finland ansvarar för innehållet, kan ni bland annat läsa om: Mörkermys, Äventyrskonst i naturen, Naturskolans utmaningar och möjligheter, Att lära in modersmål ute, Att byta ut klassrummet mot en naturskolas uteklassrum samt om den nystartade Naturskolan i Örnsköldsvik. Dessutom kommer det att finnas en del smakprov med aktiviteter från den kommande boken "Att lära in ute genom fysisk aktivitet för förskolan".

Till sist åter till våren! Ett lika säkert vårtecken, precis som de första gula tussilagorna som kämpar för att tränga fram under ett lager av grus och fjolårsgräs i vägrenen, är ju Naturskoleföreningens årsmöteskonferens. I år träffas vi i Halmstad och det kommer som vanligt garanterat bli en fantastisk konferens, men den kanske också kommer att bli något festligare, då vår förening fyller 40 år.

Ha nu ALLA en riktigt vårskön lästund tillsammans med Bladet och jag hoppas såklart att vi ses på årsmöteskonferensen i Halmstad den 9-11 april!

Johan Agås
Ordförande

Naturskolans utmaningar och möjligheter



Efter 23 år på Falu naturskola där tiden har flugit fram. Varje dag är en ny dag och trots att våra teman i stort sett är detsamma, så är de fortfarande otroligt uppskattade av lärare och elever. Ett stort tack riktas till mina föregångare, tidigare kollegor och nuvarande kollegor för att vi tillsammans har skapat bra program. Vi har vänt och vridit och fortsätter att vända och vrida på hur vi ska utveckla våra naturskoledagar för att svara upp mot skolans behov. Vi vill att det ska vara värdefullt med en dag på naturskolan.

Ibland tänker jag på de trender som kommit och gått. När digitala verktyg skulle in i skolan så var vi snabba och delade friskt med oss av olika appar för identifiering av växter, djur eller fågelläten. Det fixades med QR-koder och skapades tipspromenader med GPS. Ett tag innehöll varje inbjudan till en naturskoledag så många kopplingar till läroplanen som möjligt. Vi visste att det var de sociala värdena som betydde mest, men det ansågs inte duga som skäl för en naturskoledag. Idag står socialt arbete i skolan högt i kurs.

Samhället och skolan förändras och så har det alltid varit och även lärandets alla pedagogiker antar jag. Kanske är vi naturskolepedagoger extra nyfikna och snabba att våga prova nya metoder eller kanske också rädda för att läggas ner om vi inte är efterfrågade.

Dagens utmaningar

Just nu reflekterar jag över de utmaningar vi möter nu för tiden. Vissa moment hinner jag inte längre med under en naturskoledag. Kanske beror det på att jag blir långsammare med åren, men jag upplever att fler elever har lägre vana av utevistelser och kroppsligt arbete. Det är färre elever som har hanterat kniv, yxa, tändstickor och eld. Eleverna är mer ovana att arbeta tillsammans i grupp och lösa gemensamma problem.

Larm kommer från slöjdlärare med vittnesmål om elever som aldrig har hanterat en sax. Bildlärare i årskurs sju berättar att det första som lärs

ut nu är att dra streck efter en linjal. Lärare vittnar om att allt fler unga elever har ett utåtagerande beteende.

Jag upplever fler stressade, otrygga och oroliga elever som i sin tur har ett mer aggressivt och störande beteende mot både mig, sina lärare och klasskamrater. Jag möter lärare som meddelar antal elever med åtgärdsplaner. Ibland är de fler än hälften i klassen. Det kommer rapporter om att dagens barn mår allt sämre. Fler barn är nedstämda, har ångest, huvudvärk och sömnproblem. Det är sorgligt. Det finns såklart inga enkla lösningar på de utmaningar vi möter i arbetet med dagens barn





De behöver mötas av förståelse och respekt när de inte mår bra och de behöver någon som lyssnar.

De behöver känna att de kan vara aktiva och delaktiga i sina livsval och ha makt att påverka vilka vägar deras liv ska ta.

De unga behöver att vuxenvärlden och det omgivande samhället bidrar till en känsla av tillförsikt och förmedlar hopp om framtiden.

De behöver även stöd från vuxenvärlden att rusta sig med livskunskap som gör det möjligt att hantera vardagen och livets utmaningar.

Allt det kan vi naturskolepedagoger bidra med.

WOW!

TEXT OCH FOTO: EVIS ENGMAN
FALU NATURSKOLA

och unga.

Olika åtgärder föreslås – Folkhälsomyndigheten kommer med rekommendationer kring barn och ungas skärmtid. Regeringen funderar på att införa totalt mobilförbud under hela skoldagen. På specialpedagogiska skolmyndigheten finns mängder av tips och verktyg för att arbeta både förebyggande och åtgärdande.

Till naturskolans brevlåda ramlar kataloger om pedagogiska hjälpmedel in. Där erbjuds tyngdtäcken att ha på axlar och knän i klassrummet, olika stressbollar och andra "fingertrixare". Det är hörselkåpor, brusreducerande glasögon, tugghalsband och kramkuddar. Mängden hjälpmedel tar en hel katalog i anspråk och fantasin verkar aldrig ta slut.

Vi har möten med rektorer för att ha dialog hur vi bäst kan möta de här eleverna. Skolor efterfrågar bilder och presentationer som informerar vad dagen ska innehålla. De vill veta vem de ska möta, vad de ska lära sig och hur det ska gå till.

Dagens möjligheter

Jag tror att många lösningar kan finnas i naturen. Vi naturskolepedagoger kan visa vägen ut till den enklaste och billigaste stressreducerande hjälpen. Hos oss kan elever få träna på att just göra ingenting – sitta och "tomglo" på en stubbe i tio minuter eller ligga i mossan och känna regnet mot ansiktet eller gå barfota i lera och sand.

Jag tror att det är just det kroppsliga och sinnliga lärandet som är naturskolans styrka. Att eleverna i autentiska naturmiljöer får möta utmaningar och träna på just samarbete och kommunikation.

De kan få träna på stresshantering och återhämtning. De får uppleva med hela kroppen – det kan vara kyla, vind, hunger, trötthet, värme, ilska, glädje och förundran.

De får möta en nyfiken och respektfull pedagog som vill dem väl och är beredd att vägleda eleverna framåt i deras utmaningar och svårigheter.

Barn behöver känna rimliga krav och förväntningar på sig själva och livet i stort. De behöver få utrymme där de kan samla kraft på olika sätt, både för sig själva och tillsammans med andra.





- samverkan för mer hållbar mat i förskolan och skolan

Utomhusdidaktik i dess vidare bemärkelse skulle kunna handla om att vi använder oss av verkligheten som lärandemiljö och samverkar med aktörer i det omgivande samhället - att lärandets rum flyttas ut till samhällsliv, natur- och kulturlandskap. Med exempelvis mat som utgångspunkt blir frågor om hållbarhet och klimat mycket konkreta och kan vara ett omfattande innehåll i utbildningen i förskolan och i skolans alla ämnen.

Och mat engagerar – det har vi verkligen fått uppleva i detta samverkansprojekt för mer hållbar mat i förskolan och skolan. Barnen odlar för att få en förståelse för varifrån maten kommer. Måltidspersonalen presenterar veckans grönsak och möter barn som praktiserar i köket. Pedagogerna planerar studiebesök hos bonden i närheten och i samråd med köket skickar man hem recept som vårdnadshavarna och barnen förverkligar tillsammans.

Mat och klimat

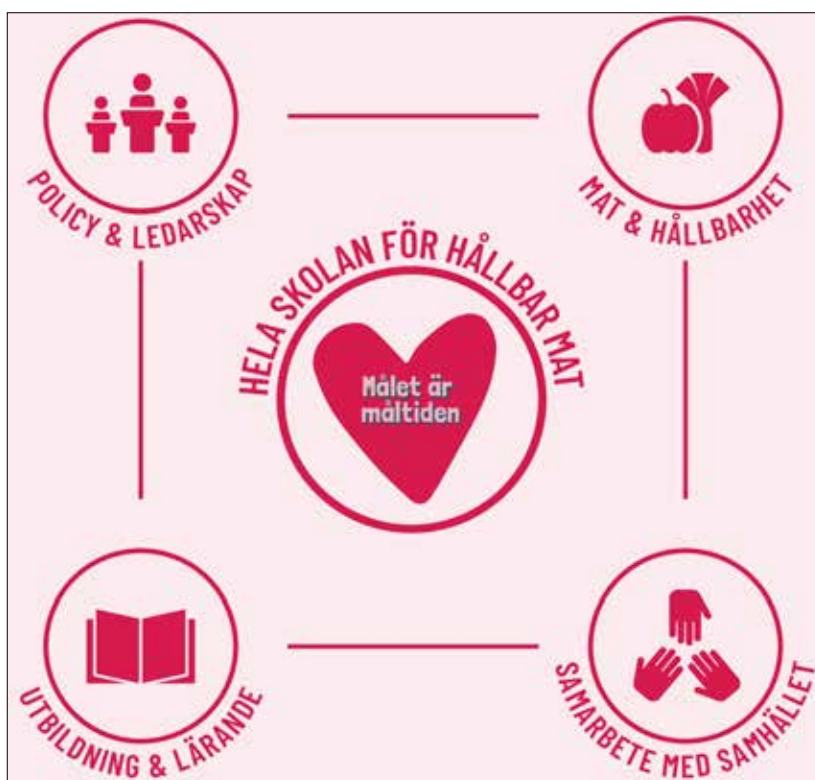
Enligt Världsnaturfonden WWF står maten vi äter för ungefär en fjärdedel av klimatutsläppen och är den största enskilda orsaken till förlust av biologisk mångfald. Samtidigt kastas ca 40 % av den mat som produceras,

en dålig ekvation! Umeå kommuns elevenkät på högstadiet, visar att färre än 50 % av eleverna äter skolmat varje dag och de tycker inte heller att de har möjlighet att påverka menyn i så stor utsträckning. Matsvinnet minskar inte och klimatavtrycket är fortsatt högt, trots åtgärder. Därför kändes det angeläget att förändra och när

Naturskolan fick en förfrågan om att delta i ett fyraårigt EU-projekt med fokus på mer hållbar mat, var vi mycket positiva.

Whole School Food Approach

I projektet deltar 12 länder och 18 städer och i Sverige: Umeå kommun och Malmö stad med Världsnaturfonden WWF som nationell samordnare. Vi arbetar utifrån begreppet Whole School Food Approach som är ett sätt att strukturera och klargöra vikten av att alla aktiviteter, all personal och alla barn på förskolan och skolan behöver



vara medvetna om och involveras i arbetet. Men för att vi ska kunna ta ett helhetsgrepp och förändra långsiktigt, behöver vi samverka med fler till exempel vårdnadshavare, måltidspersonal, upphandlare, producenter och beslutsfattare. Vi utgår därför från de fyra områden som syns i bilden.

I projektgruppen som leder arbetet ingår representanter från Miljö- och hälsoskyddsavdelningen, Måltidsservice, Upphandlingsbyrån och Naturskolan som bland annat ansvarar för det pedagogiska arbetet i förskolan och skolan.

Arbetsgång

I Umeå kommun deltar 19 förskolor och skolor. När enheten anmält intresse att delta ser arbetsgången ut så här i korthet:

- Efter en introduktion för all personal inleds jobbet med att en arbetsgrupp bildas och som ska driva arbetet framåt. I gruppen ingår rektor, pedagoger, måltidspersonal och ofta elevhälsan. Barnen deltar genom att ett klimatråd bildas vilket leds av rektor och där Naturskolan också deltar på mötena.

- Arbetsgruppen tar fram en bild av nuläget via en checklista. Utifrån nuläget formuleras en handlingsplan som rör alla fyra områden. Gruppen träffas regelbundet för att följa upp de mål som man valt att fokusera på i sin handlingsplan och för att inkludera alla berörda i arbetet.

- Vi i projektgruppen besöker verksamheterna regelbundet för att ge stöd. Övrigt arbete handlar till exempel om att driva upphandlingen mot mer närproducerat och ekologiskt, träffa måltidspersonal och synliggöra deras uppdrag, inspirera pedagoger och lärare till att utgå mer från mat i lärande och informera politiken om framgångar och utmaningar.

En utmaning som vi identifierat i de flesta verksamheter handlar om pedagogiska måltider och en otydlighet kring vad som egentligen gäller. Vilket ansvar har jag som pedagog när jag äter med barnen, vilket ansvar vilar på måltidspersonalen och hur kan vi mötas i det?

Andra avgörande frågor som vi söker svar på är till exempel:

Vad avgör om ett barn äter skolmaten eller ej och hur kan vi minska matsvinnet? Gruppträck? Smak? Tid? Religion? Annat?

Hur kan samverkan mellan pedagoger, barn och måltidspersonal utvecklas?

På vilket sätt kan barnen bli mer delaktiga i arbetet?

Hur kan vi få fler personal och barn att välja klimatsmarta alternativ?

På vilket sätt kan vi bättre involvera vårdnadshavare och omgivande samhället i arbetet?

Förskolan odlar gröt

Samverkan, kreativitet och engagemang är drivkrafter när vi ser



hur förskolor och skolor har tagit sig an projektet. Här kommer några



exempel:

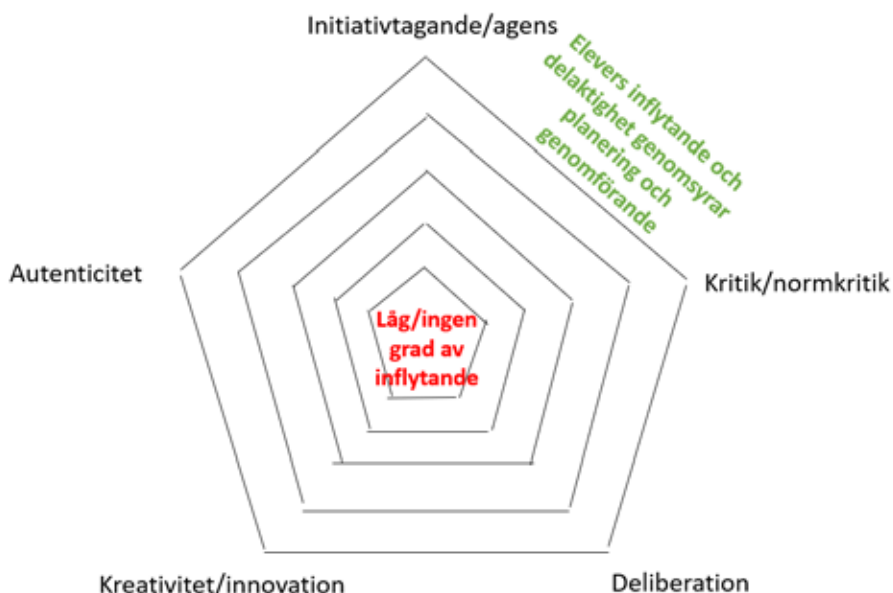
På förskolan Gitarren har man jobbat med att förstå vad maten egentligen innehåller, vilka råvaror ingår och varifrån kommer de. Olika rätter dissekerades, de olika ingredienserna köptes in, man luktade, kände och smakade. När barnen undrade hur man gör havregrynsgröt startade ett undersökande arbete. Barnen fick lära sig känna igen de fyra sädesslagen och började odla inomhus. När det visade sig svårt startade man en odling i pallkragarna på gården. God omvårdnad gav resultat och havren fick ax som skördades. Men hur kan det bli gröt? Kornen skalades, bankades ut och till slut kunde gröten kokas. Barnen fick en liten tesked var och åt med andakt. Köket försåg barnen med råvaror, naturbruksgymnasiet skänkte frön och vårdnadshavarna skötte vattningen under sommaren – några exempel på värdefull samverkan!

Fritids och skolan odlar delaktighet

På Innertavle skola och fritidshem har pedagogerna deltagit i ett samverkansprojekt med Umeå universitet kring barns delaktighet och handlingskompetens. Med en AI-genererad saga som utgångspunkt har eleverna odlat örter - i drivhus inne och i pallkragar ute. Resultatet av odlingen levererades till köket och blev en del av lunchen. För att fördjupa arbetet och reflektera kring delaktighet, har man använt sig av två analysverktyg: "Rosen" som finns i Världsnaturfondens digitala kurs "Leda en skola/ förskola för hållbar utveckling" och [Specialpedagogiska skolmyndighetens \(SPSM\) delaktighetsmodell](#).

Under rubriken Samverkan och självständighet utvärderar pedagogerna arbetet så här:

Samhandling: Eleverna arbetade



tillsammans, och vi hjälptes åt att ta hand om odlingarna, vilket stärkte deras samarbetsförmåga.

Autonomi: Eleverna fick själva ta ansvar för vattning och vård, vilket gjorde dem mer självständiga och gav dem kontroll över sitt lärande.

Koppling till autenticitet: Elevernas ansvar var på riktigt och de fick se det verkliga resultatet av sitt arbete.

Kritik: Vi pratade om hur vi brukar konsumera mat och vad vi kan göra för att förändra det för att bli mer hållbart. Barnen fick reflektera över varför det är viktigt att odla och ta hand om vår jord.

Normkritik: Vi ifrågasatte om vi alltid behöver köpa allt färdigt, eller om vi kan odla mer själva för att minska slöseri och minska vår klimatpåverkan.

Mindre grupper av barn gör praktik i skolrestaurangens kök där de deltar i de dagliga sysslorna. Relationsbyggandet är viktigt och skapar en förståelse för det arbete

som ligger bakom en serverad portion. För att minska matsvinnet och uppmuntra till att reflektera kring varför man slänger maten finns tre hinkar som är uppmärksatta med bilder.

Högstadiet odlar klimatsmarta kockar

Carslundsskolan är en ny högstadieskola, men rektor, pedagoger och måltidspersonal kommer från skolor som deltagit i projekt SF4C tidigare. Här har man fokus på elevers delaktighet och att skapa en mer positiv inställning till vegetarisk mat.



INTE MIN SMAK



GOD MAT MEN
HANN INTE ÄTA UPP



GOD MAT MEN BLEV
FÖR MYCKET



Barnen gör praktik i köket, de utbildas och diskuterar klimatpåverkan och hälsa i elevrådet tillsammans med skolans kock, skolvärd och kurator. I skolrestaurangen synliggörs matens klimatpåverkan med hjälp av stjärnor på en klimatskala. För att våga testa nya rätter och också minska matsvinnet, finns teskedar för att kunna prova en liten smakbit innan man väljer att ta mer. Kocken Jonathan presenterar ofta veckans grönsak eller rotfrukt, tillagad på olika sätt för att erbjuda olika smaker och konsistenser. Han har också tagit fram ett eget recept på Carslunds burgare med gräart – en succé!

För att synliggöra arbetet i SF4C bjöds vårdnadshavare, allmänhet och elever in till ett "Öppet hus" där man fick provsmaka skolmat och se

exempel på hur skolan arbetar med minskat matsvinn. På ett föräldramöte har måltidspersonalen varit med och berättat om sitt uppdrag med minskat matsvinn, koldioxidpåverkan, näringsinnehåll, socker- och kaloriinnehåll, andel ekologisk och närproducerat. Smaken ska tilltala och allt detta till en begränsad budget. En aha-upplevelse för många!

Lärdomar

Projektet är nu inne på sista året och för att identifiera utvecklingsområden och förvissa oss om att arbetet ger effekt på lång sikt, träffas arbetsgrupperna för att prioritera utmaningar som tas vidare till berörda för att åtgärdas. Det som projektet bidragit med och som vi ser som en förutsättning för förändring, är

barnens delaktighet och samverkan mellan olika aktörer som inte möts i vanliga fall, inte minst utanför förskolan och skolan. När vi får bättre kännedom om varandras uppdrag och behov, då kan vi också föra en konstruktiv dialog kring vad som behöver göras och hur vi kan hjälpas åt. Och då finns goda förutsättningar att bidra till mer hållbara måltider och därmed en mer hållbar framtid.

TEXT OCH FOTO: ERIKA ÅBERG
NATURSKOLAN I UMEÅ

Vill du läsa mer om projektet:

www.umea.se/sf4c

<https://www.wwf.se/mat-och-jordbruk/projekt/schoolfood4change/#om-projektet>

Skapande i samspel med naturen – en hållbar upplevelse

Äventyrskonst. Visst låter det som någonting roligt och spännande? Det tyckte vi också på Karleby naturskola, Villa Elba i Finland. Genom finska Seikkailutaidekoulu kom vi i kontakt med konceptet och blev intresserade (länk till deras hemsida: Seikkailutaidekoulu). Seikkailutaidekoulu verkar främst på finska i huvudstadsregionen i Finland. Grundarna Verna Kuntsi och Satu Sipilä beskriver att utgångspunkten i deras verksamhet är att se hur vardagliga och bekanta platser kan vara fyllda av äventyr. Konst, menar de, är upplevelsebaserat och en möjlighet att se på världen på ett nytt sätt. Det viktigaste för äventyrskonst är lek, konstaterar Kuntsi och Sipilä.

Våren 2024 genomförde vi det första pilotprojektet med äventyrskonst och naturkonst, ett initiativ som kombinerar skapande med upplevelser i naturen. Projektet fick stöd av William Thuringss stiftelse och Emilie och Rudolf Gesellius Stiftelse två fonder som främjar vetenskap, konst,



Iskonst som eleverna gjort fick de hänga upp i träden och buskarna på skolgården. Foto: Olivia Meyerbeck

folkbildning och kultur i Finland. En av motiveringarna till projektet var att föra fram konst i naturen på svenska i vår region kring Karleby och norra delarna av Österbotten. Ett av målen för Karleby naturskolas

verksamhet är att stärka naturkänslan och viljan att värna om naturen hos de grupper vi möter. Utgående från en studie av Gray och Briell (2015) ledde konstundervisning utomhus till en förstärkt naturupplevelse hos deltagarna och ökade deras sympati för naturen. Mot denna bakgrund ansåg vi att äventyrskonst kan vara en utmärkt metod för att arbeta med barn och ungdomar och stärka deras koppling till naturen.

Äventyrskonst i naturen – ett pilotprojekt med lågstadielever

För att hitta deltagare skickade vi ut en inbjudan till samtliga svenskspråkiga lågstudier i Karleby. En av de största skolorna anmälde sitt intresse, och vi beslutade att hela skolan, inklusive den lilla klassen med elever med funktionsnedsättning, skulle delta. Totalt omfattade projektet cirka 210 elever, och vi planerade in en hel vecka i april för genomförandet.

Skapande i samspel med naturen

För de yngre eleverna i årskurs 1 och 2 fokuserade vi på att skapa egna



Med naturpenslar och egengjord färg av kol och potatismjöl skapas vacker abstrakt konst. Foto: Sarah Granlund



Av skräp som hittas ute i naturen kan man skapa vackra färgsprakande tavlor. Här en som föreställer Finland. Konstnärerna gav konstverket namnet "Finland av skräp". Foto: Sarah Granlund

penslar av naturmaterial. Genom en upptäcktsfärd i skogen pratade vi om allemansrätten och vad vi får och kan använda från naturen i vårt skapande. Barnen samlade grenar, strån och andra material att tillverka sina penslar av.

Färgen vi använde var en egen blandning av förkolnad björkved och potatismjöl. Potatismjölet kokades med vatten till en klibbig massa, och det finmalda kolet blandades i för att skapa en naturlig och hållbar färg. För att göra den mer lätthanterlig för eleverna späddes den ut med vatten. Vi målade på tjockare akvarellpapper, men många barn ville fortsätta och fick även måla på vanligt kopieringspapper.

En upplevelse för alla sinnen

Det blev en rofylld och koncentrerad stämning i klassrummet när eleverna testade sina egenhändigt gjorda penslar och upptäckte hur olika naturmaterial skapade varierade mönster. Det var tydligt att de njöt av både processen och resultatet. Även om själva upplevelsen var det

viktigaste, blev konstverken i kolfärg fantastiskt vackra.

Dag två – skräpkonst och hållbarhet med årskurs 3 och 4

På den andra dagen av vårt äventyrskonstprojekt var det dags för eleverna i årskurs 3 och 4 att delta. Temat för dagen var skräp, och vi ville få eleverna att reflektera över nedskräpning, återbruk och hur vi kan omvandla skräp till något vackert och meningsfullt.

Vi började dagen med en skräpjakt runt skolområdet. Eftersom snön just smält framträdde allt skräp som legat gömt under vintern, och det fanns mycket att plocka. Under tiden vi gick och samlade skräp fördes intressanta samtal med eleverna. Vi diskuterade varför människor skräpar ner, vilka konsekvenser det får för naturen och vad vi i stället kan göra för att minska nedskräpningen.

Från skräp till konst

När vi samlat in en mängd material tog vi med oss det till klassrummet för att återanvända skräpet i konstverk.

Som bakgrund använde vi återvunnet papp från gamla pärmar, och eleverna arbetade i grupper för att planera sina konstverk. Vi betonade vikten av att bara använda det skräp man verkligen behövde, så att materialet räckte till alla.

När skapandet satte i gång fylldes rummet av kreativitet – och en viss känsla av organiserat kaos. Eleverna experimenterade fritt och resultatet blev färgsprakande konst i både 2D och 3D, där olika material kombinerades på oväntade och fantasifulla sätt. Medan eleverna uppskattade det fria skapandet kunde vissa lärare uppleva det som lite rörigt, men i min mening ska fritt skapande alltid snudda vid ett lätt kaos.

Denna dag visade att konst inte bara handlar om färg och penslar – det kan också vara ett kraftfullt sätt att reflektera över vår påverkan på naturen och inspirera till ett mer hållbart tänkande.

Dag 3 – Kolkriter och hållbarhet i vintrig natur

När vi anlände till skolan för den tredje dagen av vårt äventyrskonstprojekt hade landskapet förändrats – under natten hade snön lagt sig som ett vitt täcke över marken. Trots detta höll vi fast vid vår plan att skapa kolkriter över öppen eld.

Vi inledde dagen utomhus, där eleverna i årskurs 5 och 6 fick vara med och tillverka egna kolkriter. Medan vi väntade på att kriterna skulle förkolnas i elden höll vi värmen genom att leka 36-leken, där eleverna fick svara på frågor om hållbarhet och reflektera kring vår påverkan på naturen.

Eftersom det snöat så kraftigt ändrade vi den ursprungliga planen. I stället för att sitta utomhus och rita av något i naturen fick eleverna fotografera något vackert, som de senare skulle teckna av i klassrummet.

Efter en kort rast tog vi ut kriterna ur elden och lät dem svalna. Inne i klassrummet fick eleverna bekanta sig med kolkonst och olika tekniker. Jag hade även med mig köpta kolkriter för att de skulle få känna skillnaden mellan dem och sina egenhändigt gjorda. Därefter satte de i gång med att teckna sina fotografier och experimentera med olika skuggningstekniker. Även denna dag jobbade eleverna engagerat och



Kolkritor blir till i elden. Foto: Sarah Granlund

testade sig fram med stor nyfikenhet.

Dag 4 – Naturkonst med den lilla klassen

Under den fjärde dagen var det den lilla klassen, där elever med olika funktionsnedsättningar går, som fick uppleva äventyrskonst. Vi använde samma upplägg som med årskurs 1 och 2, där vi skapade penslar av naturmaterial och målade med vår egen kolfärg.

Att arbeta med denna klass är alltid en fröjd – eleverna är så äkta i sina reaktioner. Vissa var skeptiska i början och tyckte att färgen luktade konstigt eller att penseln kändes ”pickig” av barren. Mossan, däremot, upplevdes som mjuk och luktade skog. Vi fick in många sensomotoriska övningar genom att låta eleverna känna, dofta och uppleva materialen med flera sinnen.

När de väl började måla släppte tveksamheten, och även de som var osäkra i början drogs med i skapandet. Glädjen och stoltheten över de färdiga konstverken var tydlig, och det blev en dag fylld av skratt och kreativa uttryck.

Dag 5 – Vernissage i skolans aula

Den sista dagen av vårt projekt avslutades med en vernissage i skolans aula. Vi hängde upp alla konstverk som skapats under veckan och placerade

små beskrivningar under varje verk, där vi berättade om metoderna och materialen som använts.

Klassvis fick eleverna komma och gå en runda genom utställningen, beundra varandras alster och reflektera över allt de upplevt. Vernissagen blev en fin avslutning på en inspirerande vecka, där vi verkligen fick visa att konst kan skapas på oändligt många sätt, med en mängd olika material – och att det aldrig finns något ”fel” i

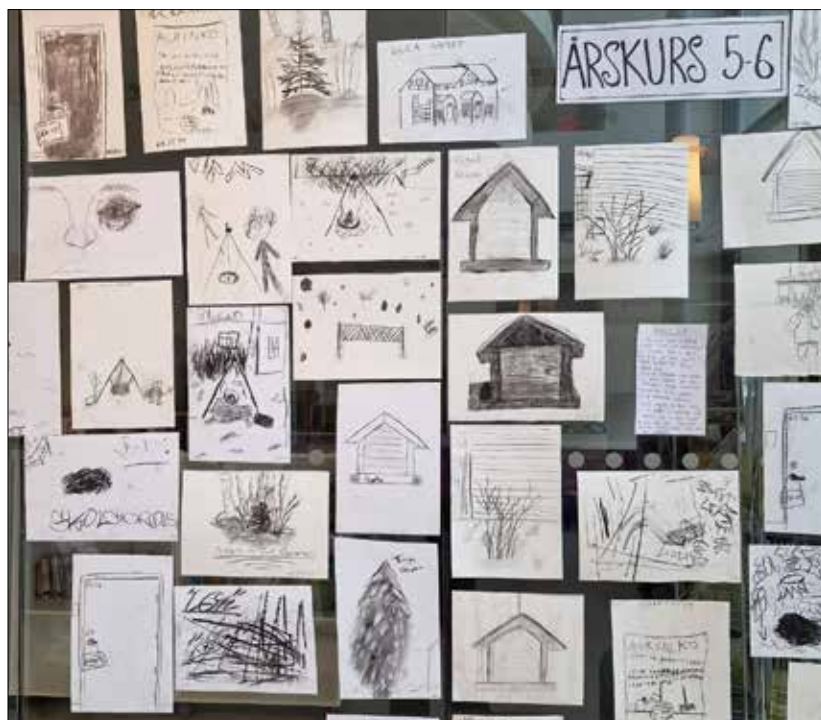
skapandet. Allt är vackert och unikt på sitt eget sätt.

Att genomföra ett så omfattande projekt var en utmaning, särskilt eftersom jag var den enda pedagogen från Villa Elba, med stöd av en praktikant från Réunion Island. Ansvar för planering, förberedelser och praktiska arrangemang låg på mig, vilket gjorde veckan intensiv. Trots den höga arbetsbelastningen är jag stolt över att ha genomfört projektet och ser det som ett värdefullt bidrag till pedagogisk utveckling.

Erfarenheterna från veckan visar vikten av att ha fler händer vid liknande projekt i framtiden – inte bara för att underlätta det praktiska arbetet utan också för att kunna ge eleverna ännu mer stöd och inspiration. Trots utmaningarna bekräftade projektet att konst, natur och lärande kan samverka på ett fungerande sätt.

Vi kör vidare

Tack vare den positiva responsen och intresset för naturkonstprojektet bland skolorna, valde vi att ansöka om att få vidareutveckla konceptet läsåret 2024-2025. Detta resulterade i att vi planerade ett konstprojekt till vintertid, som testades i januari 2025 med ett gäng första- och andraklassare vid en skola i nejden. Denna gång hade vi möjlighet att involvera flera



Vackra alster av kolritningar visas upp på utställningen. Foto: Sarah Granlund

pedagoger från naturskolan i och även ha med vår långtidsvolontär från Österrike. Konceptet byggdes kring två olika sagor och uppgifterna ute kopplades till dem.

Furor och is

Första dagen tog vi avstamp i Zacharias Topelius Vintersagan om Molnskägg och Skyhög. Genom detta fick barnen även bekanta sig med en lokal författare. Varje gång ett nytt program körs lär vi oss något nytt och har möjlighet att utvecklas. Denna gång visade det sig att sagan var lite för utmanande för åldersgruppen vad gällde språket, fastän den omarbetats något.

Dagen började med att bygga vindskydd i skolans närskog. Eleverna tyckte att det var roligt att bygga och fundera tillsammans. Vindskydden blev vår bas för dagen och fungerade även som plats där vi läste ur sagan. Under dagens lopp varvade vi sagoläsning i vindskydden med olika uppgifter kring konst relaterat till bland annat träd och färger och former i naturen. Vi passade på att testa många olika konstformer och gjorde isdekorationer som sista dagen hängdes upp i träd och buskar på skolgården. Till detta använde vi såväl naturmaterial som eleverna själva plockade, som ResQ-blommor vi fått från en lokal blomsterhandel. "Titta vad fint mitt iskonstverk blev!", hördes av flera då de ivrigt tog fram de färdigt frusna alstren och hängde upp dem. Avslutningen för första dagens program fick bli barrte i vindskydden.



Vi hade töväder ena dagen och då fick eleverna fundera på hur tallarna från sagan, Molnskägg och Skyhög, kunde se ut och skapa deras ansikten av snö på tallarna i skogen. Foto: Olivia Meyerbeck

Det blev en stund att reflektera kring programmet och med en del elevgrupper hann vi även fundera kring hur stora delar av naturen som verkligen kan användas, fastän vi inte alltid tänker på det.

Måla hela snön

Programmet för dag två utgick från en av sagorna i boken De borttappade dansskorna utgiven av Patsastelijat Kokkola. Genom den fick eleverna än en gång bekanta sig med en person som haft betydelse för nejden. Här var både ettorna och tvåorna

på plats och vi hade möjlighet att jobba kring att stärka gemenskapen mellan årskurserna genom att låta eleverna jobba i blandade grupper. En av de delar som var mest intressant enligt eleverna, var då vi i mindre grupper satte oss i skogen med varsitt spritkök för att tillverka egen färg av olika naturmaterial eller matråvaror. Senare under dagen gjordes fyra stora konstverk i snön med färgerna som eleverna tillverkat. I en ring började varje elev med att måla på snön framför sig vad de tror hände i sagan efter att vi läst klart. När de målat en stund bytte alla plats och roterade i ringen. På den nya platsen skulle man nu fortsätta på målningen som fanns framför en. Platsbytet gjordes några gånger, så att en stor gemensam målning så småningom bildades. Dagarna avslutades med att eleverna fick visa upp sina konstverk för väneleverna i de äldre årskurserna och berätta om sina upplevelser av naturkonstprojektet.

Äventyrskonst – en kreativ väg till naturupplevelser och lärande

Dagarna som ägnades åt äventyrskonst blev en minnesvärd upplevelse för både elever och lärare. Genom projektet visade vi att konst inte behöver begränsas till ateljéer, klassrum eller traditionella material – den kan uppstå var som helst, inspirerad av omgivningen och skapad med det som naturen erbjuder. När eleverna får skapa konstverk baserade på sagor ute i naturen, blir berättelserna levande och ger en djupare förståelse för både konsten och naturen. Denna kombination skapar en fin upplevelse där eleverna kan utforska och uttrycka sig fritt.

Pilotprojektet visade att äventyrskonst inte bara väcker skaparglädje, utan också stärker barns relation till naturen. Genom att utforska och experimentera utvecklar de både sin kreativitet och sin förståelse för miljön. Med rätt resurser och stöd kan denna form av konst bli ett berikande inslag i undervisningen – ett sätt att förena estetiska uttryck med hållbarhetsmedvetande och naturvetenskapligt utforskande.



Eleverna målar gemensamt konstverk i snön med sina egengjorda naturfärger. Foto: Olivia Meyerbeck

TEXT: HEIDI VIDJESKOG
OCH SARAH GRANLUND
KARLEBY NATURSKOLA



Mörkermys, en höstlovsaktivitet

Här kommer ett tips på lovaktivitet under den mörka årstiden från Falu Naturskola.

Aktivitet: Vi brukar bjuda in allmänheten till alternativa aktiviteter som Djurens jul och olika lovaktiviteter som brukar innehålla djurskötsel, fysisk aktivitet och någon form av skapande. Inför höstlovet 2023 bjöd vi in familjer till en höstlovsaktivitet en kväll mitt i lovveckan och syftet var att barn och vuxna skulle komma tillsammans under enkla former, utomhus. Det fanns en chans att bli vän med mörkret och att smaka på något gott tillagat över öppen eld.



Planering

Vi planerade enkla aktiviteter som reflexstillverkning av återbrukat material, pinnbrödsgräddning, koka skogste, bedöma avstånd till reflexer uppsatta i skogen, hälsa på våra lantrasdjur; kor, grisar, får och getter. Vi gissade att det skulle komma max 50 personer men det kom ca 300 besökare! Med tanke på att så många personer kom så skulle vi planerat att vara fler personal. Vi var två först och sista timmen anslöt ytterligare en kollega.

Vi hade gjort pinnbröddeg och även förberett skogste, men naturligtvis hade vi gjort alldeles för lite deg. Andra aktiviteter vi erbjöd var att lägga sig på liggunderlag ute i skogen och spana på stjärnhimlen. Snön hade lagt sig som ett mjukt täcke dagen innan, så inramningen kunde inte vara bättre. Det fanns en plats för egen reflexstillverkning av återvunnet material. Deltagarna fick använda spillbitar från ett företag som "stripas" utryckningsfordon. Med saxar kunde de klippa bitar ur plastlock och tejpa på reflexplast och de fick med sig sina helt unika reflexer hem.

En annan aktivitet var att försöka gissa avståndet till olika reflexvästar vi satt upp i skogen genom att stå på en markerad plats och lysa med ficklampor på dem.

Till 2024 års Mörkermys planerade vi ungefär samma upplägg men med bättre bemanning, eftersom två personer året innan var alldeles för få. Då hade vi turen att en kollega som var i närheten hörde stojet och kom till undsättning. Den här kvällen var vi fem personer som arbetade och vi hade fullt upp. En person hjälpte besökarna med parkeringen, två

av oss delade ut pinnbröddeg och gjorde även mera deg. Ytterligare en person visade besökarna djuren och den femte personen svarade på frågor och visade besökarna var olika aktiviteter fanns.

Reflexstillverkningen utgick ur programmet sist vi "mörkermyste" på grund av att det tog för lång tid att tillverka alstren och en del personer stannade väldigt länge vid den stationen för att skapa. Platsen för tillverkningen var dessutom väldigt liten vilket gjorde att det blev trångt.

Ungefär 300 besökare kom även denna gång. Vi har inte någon föransmälan, så det är spännande att se hur många som dyker upp. Det är jätteskoj att se så "enkla" aktiviteter lockar så många människor.

Vi har väldigt trevligt när vi arbetar under Mörkermys och alla besökare visar stor uppskattning. Flera har uttryckt att det är så bra att vi inte har några spöken, pumpor eller spindlar, det som traditionellt pyntas med vid Halloween, utan bara skogen, eld, mörker och gemenskap.

TEXT: ANNA-KARIN AXELLIE
FOTO: SARI-EVA FLEMSTRÖM
FALU NATURSKOLA





Att byta klassrummet mot en naturskolas uteklassrum

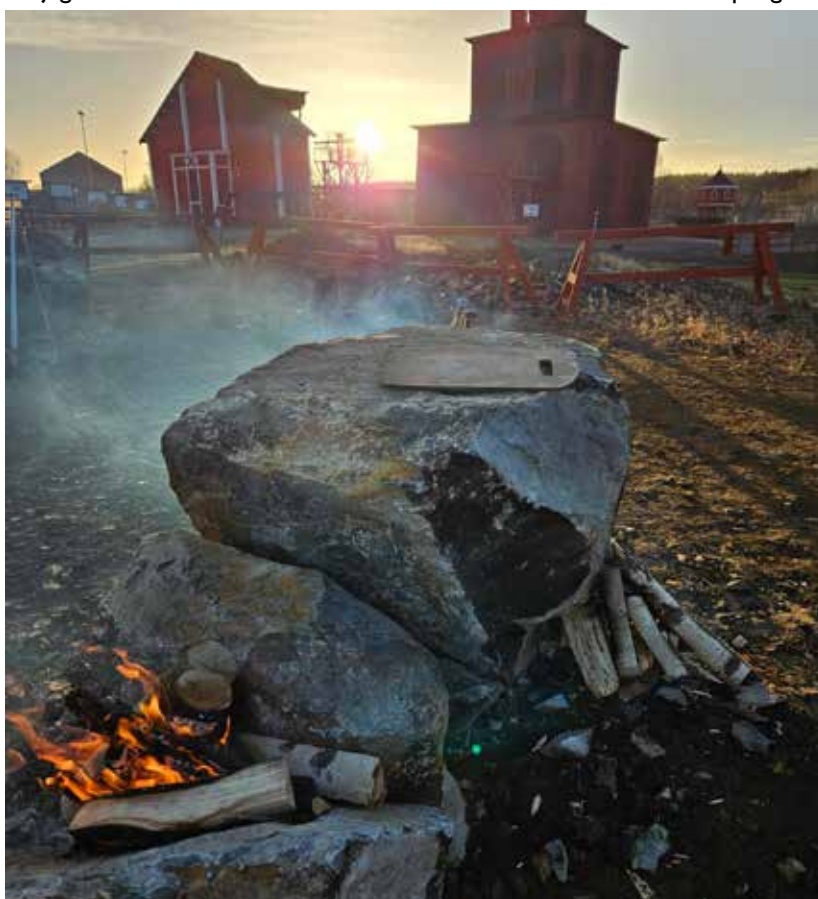
Arbetar man som lärare i en grundskola, årskurs 4-6 i dagens klimat så är tillvaron oftast hektisk. Man har ett schema med sina ämnen, med kort tid mellan. Ibland har man olika ämnen och behöver byta lokal och material kan behöva plockas undan eller tas fram på kort tid. Eleverna kan ibland komma till den nya lektionssalen eller vara kvar i samma. Oftast sitter elever och tittar ut på naturen utanför. Ibland får man till kortare utelektioner i skolans närmiljö för att undersöka småkryp, ha några experiment om olika ämnens förmultning eller undersöka något annat i naturen. Men alla skolor har inte natur kring sin skolgård utan det kan behövas mer planering för att få till dessa tillfällen.

Himlen som tak

Så när man börjar arbeta på en naturskola förändras klassrummet. Man har himlen som tak, jorden, ängen, stranden som golv och träd och buskar som väggar. Småkrypen är överallt i klassrummet, vädret påverkar så alla lektioner blir olika

och ställer ibland till det. Tiden blir annorlunda. Årstiderna byts och vädret ändras med dem. Vilken möjlighet att arbeta utomhus året

om! Olika naturskoleprogram byts med årstiderna. Vi började i september med att ro ut med båtar till olika öar. Vi hade höstprogram





med djurtema där eleverna fick klappa djuren, men även leta småkryp. Bra att vi även bor i ett världsarv så att vi kan ha program ihop med Falu gruva och Falu rödfärg där eleverna får besöka gruvan, prova på att vara en gruvdräng en dag och koka rödfärg. En höstkväll bjuds Faluns invånare till "Mörkermys" där man umgås i mörkret med tända eldar som värmer pinnbröd och skogste, man kan ligga ute i skogen och titta på natthimlen. Vid jul har vi program med vättestigar, firar djurens jul och får pepparkakor av en utklädd pepparkaka. Senare på vintern kommer programmen med isvett, träning med isdubbar och rep, isskulptering och isvaksbad med kläder. Varje program har sitt material som tas fram och plockas undan. Det förbereds och tas om hand om. Det finns oftast tid för reflektion och utvärdering efter programmen för att

göra dem ännu bättre till nästa gång.

Annan miljö

När man arbetar på en Naturskola möter man olika lärare och elever från många olika skolor. Lärarna får möjligheter att se sina elever arbeta utomhus i en annan miljö än vad de vanligtvis gör. Ofta blir lärarna förvånade över hur vissa elever arbetar på med lätthet och utan de svårigheter som de ibland kan ha i klassrummet. På Naturskolan byter vi inte ämnen utan de flyter ihop i uppgifter vi har. Det finns flera sätt att lösa uppgifterna på och vi sitter sällan still. Vi arbetar med hela kroppen och använder alla sinnen med kreativitet och fantasi. Elevernas nyfikenhet väcks och de kan ibland bubbla med frågor. Alla får träna samarbete och grupparbete med problemlösning av olika slag, i olika ämnen. Eleverna

bygger även sitt självförtroende när de lyckas med nya uppgifter.

Inspiration

Naturskolan har även nätverk med så många kunniga människor över hela landet som det är svårt att få till i skolorna. Här hittar man inspiration, kunskap och råd i hur andra gör sina program. Det är ett värdefullt tillskott för nytänkande, reflektioner och för att hitta nya ingångar att utveckla program. Vilken tillgång det finns på Naturskolor för lärare, allmänhet, elever, skolor, högskolor och alla besökare.

TEXT OCH FOTO: SARI-EVA FLEMSTRÖM
FALU NATURSKOLA

Att lära in modersmål ute

– en pedagogisk möjlighet

"Får jag vara ute med min grupp?" – med liknande frågor vänder sig ofta mina modersmålslärare till mig när våren har kommit. I Nynäshamns kommun ligger modersmålsundervisning efter elevernas ordinarie schema, en timme i veckan och lektionerna genomförs i grundskolornas lokaler. Ämnet har en egen kursplan enligt Lgr 22.

Som enhetschef för modersmålsenheten är det alltid inspirerande att höra mina anställda dela med sig av sina tankar och idéer kring undervisningen, speciellt när våren närmar sig och möjligheterna att ta undervisningen utomhus blir alltmer aktuella och efterfrågade. En del lärare vänder sig till mig med frågor kring hur de kan integrera utomhuspedagogik i sin undervisning, och detta får mig att reflektera över mina egna erfarenheter, i synnerhet från Naturskolan i Nynäshamn.

Med bakgrund som lärare på bland annat SFI i Nynäshamn, tog jag del av didaktiska metoder som lyfts i boken "Att lära in SFI ute". Dessa metoder förenar kunskaps- och språkutveckling samt passar utmärkt i modersmålsundervisningen. Nu när jag leder Enheten för modersmål och studiehandledning kan jag överföra mina didaktiska kunskaper och min praktiska erfarenhet med Naturskolans övningar som kan genomföras på inspirerande sätt ute i naturen.

Att beskriva hur ett träd ser ut utifrån på sitt modersmål eller att plocka naturföremål för att senare jämföra dem med den egna landets natur, skapar en levande och engagerande lärmiljö för eleverna.

Att lära in modersmål ute ger många fördelar. Genom att använda naturen som klassrum, kan eleverna uppleva språket på ett mer konkret och meningsfullt sätt. De får möjlighet att använda sina sinnen och kroppar för att utforska och upptäcka,

vilket kan öka motivationen och engagemanget i lärandet. Dessutom ger utomhusmiljön utrymme för rörelse och samarbete, vilket kan främja den sociala utvecklingen och skapa en mer avslappnad och kreativ atmosfär.

Eleverna ges också möjlighet att koppla an till sin närmiljö och sin kultur, vilket kan stärka deras identitet och förståelse för modersmålet. Om vi kopplar detta till kursplanen för ämnet modersmål (Skolverket 2022),

ser vi att utomhusundervisning kan bidra till flera av de centrala innehållen. Exempelvis kan eleverna utveckla sin förmåga att tala, lyssna, läsa och skriva genom att beskriva, berätta och diskutera utifrån sina upplevelser i naturen. Dessutom kan de lära sig om språkets struktur och Sveriges natur utifrån det jämförande perspektivet som lyfts i kursplanen för modersmål. Genom att jämföra ord, begrepp och uttryck på sitt modersmål och svenska samt jämföra den svenska och hemlandets natur realiseras flera punkter av den aktuella kursplanen. Detta är ett givande sätt att utveckla sitt ordförråd och faktakunskap.

KATARZYNA DUSZYNSKA
ENHETSCHEF: MODERSMÅL OCH
STUDIEHANDLEDNING, NYNÄSHAMNS KOMMUN
FOTO: DZENANA PEKUSIC HATIPOVIC



Dzenana Pekusic Hatipovic, som är legitimerad modersmålslärare i bosniska/kroatiska/serbiska arbetade med tema höst och höstens spår. Gruppen var ute och samlade naturmaterial först. Senare arbetade eleverna med materialet i klassrummet. De fick bland annat organisera en "höstfest i skogen" och skriva en berättande text.

Nyöppnad naturskola i Örnsköldsvik

Hösten 2023 fick vi en fråga från grundskolans verksamhetschef Mikael Breilin. "Kan Örnsköldsvik starta en naturskola och hur skulle den kunna se ut?" Vilka är vi? Helene Lyxell förskollärare och Höga Kusten naturguide, Anders Hägglund idrottslärare 4–6 med stor erfarenhet och intresse för friluftsliv, jakt och fiske. Det är bildningsförvaltningen tillsammans med kultur och fritid som ligger bakom satsningen med stöd från friluftsliftet.

Starten

Under hösten arbetade vi fyra timmar i veckan med den här frågan. Vi skickade ut en enkät till alla lärare i förskolan och grundskolan för att ta reda på hur utomhusundervisningen såg ut idag. Vilka förutsättningar, intressen och hinder finns. Vi kontaktade och besökte Umeå naturskola som har 30 års erfarenhet. Tusen tack Umeå för allt stöd och vägledning både teoretiskt och praktiskt. Under vårterminen 2024 utökades våra tjänster till 20%. Nu började vi att handla in material och besöka några skolor för att prova på vårt koncept. Vi tycker att det har varit bra att inte starta fullt ut, då det här är en process som ska växa fram. På så sätt så har vi fått möjlighet att skapa vår Naturskola som vi vill ha det.

Från och med hösten 2024 har vi dragit i gång vår Naturskola fullt ut med två 80% tjänster. Vi startade med två teman, eld & mat och friluftsliv. Valet att bara starta med två tema var mycket klokt av oss då allt är nytt och vi saknade lokal vid starten. Lärarna i grundskolan har fått söka till en temaklass och vi blev fullbokade direkt. Låg- och mellanstadiet har dominerat men även några högstadielklasser. Vi har också fått förfrågan från förskolan och då haft workshop kring utepedagogik tillsammans med pedagogerna.



Fullbokad

Nu i skrivandets stund är också vårterminens alla dagar fullbokade. Vi har den här terminen utökat med fler temaområden. Nu erbjuder vi naturen på vintern, samiskt tema, friluftsliv och eld & mat. Vi märker att fler och fler börjar få upp ögonen för oss och att vi har stora möjligheter att hela tiden utveckla vår verksamhet. Vi startade det här året med att besöka öppna förskolan och träffa föräldrar till våra allra yngsta barn. Vi berättade utifrån aktuell forskning om alla positiva effekter som naturen ger. Men också att föräldrar och andra närstående har en nyckelroll som förebild för att skapa positiva minnen från naturkontakt tillsammans med sina barn.

Syfte

Vårt syfte med naturskolan är att det ska fungera som en sorts lärarfortbildning i utomhuspedagogik tillsammans med eleverna. Vi vill inspirera lärarna att använda naturen som klassrum. Därför har vi valt att åka ut till varje skolas närnaturområde/skolskog. På vissa skolskogar har vi förbättrat utemiljön genom att bygga bättre samlingsplatser i form av sittbänkar. Dagen startar alltid i klassrummet med ett bildspel kring det tema läraren har valt. Sen går vi tillsammans till skolskogen och har aktiviteter och lekar som knyter an till det valda temat. Vi lagar lunchen tillsammans på muurikka över öppen eld och dagen avslutas ute med en kort utvärdering. Många gånger avslutar elever och lärare med att ge

oss en applåd för en fantastisk dag, inte många jobb där man får en applåd efter dagens slut. Lärarna har kunnat välja mellan hel och halv dag. De flesta har valt hel dag och vi förordar det då det blir ett helt annat lugn när vi har mer tid på oss. Vi, eleverna och lärarna är supernöjda med den termin som varit med naturskolan. Det känns också som att det här är helt rätt i tiden. Vi behöver alla komma ner i varv och naturen hjälper oss att minska antalet intryck och gör oss lugnare. Att se eleverna sitta och tälja under tystnad och med full koncentration, det är magiskt!

Reflektioner från några lärare

- Eleverna tyckte det var väldigt roligt och de lärde sig mycket. Passar elever med olika behov (NPF).

- Gladare, mer intresserad, nyfiken. De tyckte att det var väldigt roligt och vill gärna göra det igen och de diskuterade dagen under en lång period framåt.

- Det tänds ett intresse att vara ute och att ta hand om vår natur.

- Ja jag har också fått verktyg men det är en ypperlig möjlighet att någon kommer och håller dessa dagar med oss, dagar som annars tar ganska mycket tid att planera för oss.

- Allt funkade utmärkt, duktiga pedagoger och intressant program. Aktiviteter där alla kunde delta

Nu ser vi fram emot en ny spännande och lärorik termin. Vi måste ha världens roligaste jobb!

ANDERS HÄGGLUND OCH HELENE LYXELL
NATURSKOLAN I ÖRNSKÖLDSVIK



Leka och lära genom fysisk aktivitet ute - ny bok december 2025!

Varför ytterligare en bok i serien Att leka och lära in ute?

Det började med att författarna såg en önskan om att få mer fortbildning kring fysisk aktivitet från förskolorna, framför allt i Uppsala kommun som just nu satsar stort på detta. Även andra medlemmar i Naturskoleföreningen vet vi erbjuder fortbildning kring detta.

Förskolorna i Uppsala är vana att vara ute under sommarhalvåret men de uttryckte också att de inte hade samma erfarenhet av att vara ute och leda pedagogisk verksamhet under höst och vinter. Förskolorna uttryckte också ett intresse för att använda både gården och närliggande naturmiljö för att stimulera fysisk aktivitet. I samband med detta kom Folkhälsomyndigheten med sin rapport "Grönskans kvaliteter och barns hälsa" och lite senare samma år de strikta riktlinjerna för skärmanvändning. Allt detta går dessutom väl i linje med skrivningar om hållbar utveckling i förskolans läroplan (Lpfö18) och de globala målen för hållbar utveckling, mål 3 "God hälsa och välbefinnande". Därför var vi ett gäng som satte igång med att skriva en ny bok!

Vilka vi är

Författare till boken är Robert Lättman-Masch, Nynäshamns Naturskola, Anna Ekblad, Naturskolan

i Lund, Nina Holm, Karlstad naturskola, Åsa Sjögren, Upplandsstiftelsen och Stina Lindblad, Hållbart lärande. Vi har sedan januari 2024 arbetat med materialet till boken. Arbetet har skett mest digitalt men vi har också setts fysiskt en gång. Författargruppen har också fått inspel från Anders Szczepanski som har bidragit med koppling till forskning inom utomhuspedagogik. Boken kommer att vara i litet format, ungefär som "Övningar i bakfickan" och innehålla runt 80 aktiviteter med fokus på både aktiviteter som ger hög puls och lugnare, mer avslappnande aktiviteter.

Bidraget till Naturskoleföreningen

Det finns fler än vi som tror på det här projektet! Outdoor Teaching förlag, som har tryckt alla tidigare böcker i Att lära in ute-serien, hjälper oss även denna gång med att göra verklighet av boken. Naturskoleföreningen har också tilldelats ett bidrag från Skandia Idéer för livet för att kunna genomföra bokidén. Pengarna ska gå till formgivning och tryck av boken. Detta innebär att den kommer att säljas mycket billigt, men priset är inte satt ännu. Vår ambition är att så många som möjligt ska bli inspirerade att öka sin fysiska aktivitet i förskolan. Därför tar vi gärna hjälp av alla medlemmar i Naturskoleföreningen att sprida boken när den kommer i slutet av

året. Vi kommer också att ge exempel på några aktiviteter som finns i boken under en workshop på årsmötet i Halmstad i april 2025. Varmt välkomna att prata mer med oss författare då!

Nyttan med utomhusvistelse

Alla känner vi till att det är härligt att vara ute och att vi mår bra av det. Men vad säger forskningen egentligen? Upplandsstiftelsen har under ett antal år jobbat särskilt med att flytta ut verksamheten på Uppsalas kommunala öppna förskolor. Något som av en slump sammanföll med pandemin och som nu har blivit del av de öppna förskolornas ordinarie erbjudande till sina besökare. Arbetet med de öppna förskolorna i Uppsala kommun har sammanställts i en skrift som heter Öppna förskolan flyttar ut. I skriften finns förutom en massa tips på aktiviteter också en forskningsöversikt över nyttan med fysisk aktivitet och utevistelse. Sammanställningen ger viktiga argument att ta med sig till förskolepedagoger, rektorer och föräldrar. Därför har vi här gjort ett sammandrag av den. Mer information och alla källor finns att läsa i Öppna förskolan flyttar ut som ni hittar på Upplandsstiftelsens hemsida som pdf.

Vad säger forskningen?

Ur ett evolutionärt perspektiv är vi människor mer anpassade till att leva i mycket nära samklang med naturen än till den livsstil vi har idag. De senaste hundra årens industriella och digitala revolution är ny för både våra kroppar och hjärnor och skapar såväl fysiska som psykiska utmaningar. Vi människor, precis som alla andra däggdjur, är evolutionärt programmerade att hushålla med energi. Det gör att vi drabbas av en rad välfärdssjukdomar som fetma och depression när vi nu rör oss mindre än tidigare. Modern forskning har visat att vistelse i naturen är en av de absolut största och viktigaste nyckelfaktorerna för att hjälpa oss tillbaka till ett hälsosamt och friskt liv. Vistelse i utomhusmiljön stimulerar dessutom till rörelse. Genom att tidigt ge barnen möjlighet att få en positiv känsla för sin närmiljö ökar också chansen för att de i framtiden kommer att vilja värna naturen och vara rädda om sin närmiljö.

Motorik och skador

Barn, från 1 år, och unga behöver röra på sig, gärna utomhus, minst tre timmar per dag. Utomhusleken och fysisk aktivitet frigör endorfiner, vilket förbättrar humöret och minskar stress. Vistelse i natur gör oss lugna men ställer också högre krav på barnens fysiska förmåga och gör att fler färdigheter utvecklas. Den mest gynnsamma perioden att utveckla den grundläggande motoriken är i åldern 1–5 år då det sker i samklang med hjärnans utveckling. Utomhus får barnen möjlighet att testa sina fysiska gränser och lära sig undvika och anpassa sig till farliga miljöer och aktiviteter. Inaktiva barn och ungdomar löper stor risk att skada sig, både som unga och vuxna. En låg grundmotorik kan leda till lågt självförtroende hos barn, det finns också risk för att de avstår från fysisk aktivitet.

Övervikt och stress

Övervikt och fetma drabbar idag cirka 20 procent av barnen i Sverige. Socioekonomiskt utsatta grupper är mer överviktiga än andra. Mat och rörelsevanor avgör tillsammans med arvet barnens framtida vikt och hälsa men även den fysiska, sociala och emotionella utvecklingen. Vardagsrutiner och livsmönster skapas tidigt i livet. Mat- och rörelsevanor har också en stor betydelse för omställningen till ett långsiktigt hållbart samhälle ur ett miljöperspektiv.

Immunförsvar och smitta

Autoimmuna sjukdomar där kroppen attackerar sig själv blir vanligare, exempelvis astma, typ 1-diabetes och eksem. Den starkaste teorin bakom den här ökningen är att barn utsätts för betydligt färre mikroorganismer och bakterier än tidigare. Immunförsvaret får för lite att göra i våra rena inomhusmiljöer och utsätts inte för den träning som det är anpassat för. Immunförsvaret börjar då reagera och angripa våra egna goda bakterier och celler som vi behöver för att fungera normalt. Men infektioner sprids ofta när vi är nära varandra. Utomhus minskar risken för att andas in smittsamma partiklar (virus, bakterier och parasiter) från någon medmänniska. Kontaktsmitta



minskar också utomhus.

Solljus, sömn och ögon

Att vara utomhus och aktiv under dygnets ljusa timmar ger oss en god dygnsrytm. Vi känner oss pigga på dagen och upplever en naturlig trötthet till kvällen. Solens UV-strålning gör också att huden kan bilda D-vitamin. Barn som växer behöver få tillgång till direkt solljus utomhus regelbundet, särskilt på vintern eftersom dagarna då är kortare, solljuset svagare och den största delen av huden är täckt av kläder. Dagsljuset påverkar även tillväxten av ögat och behövs för en normal utveckling. Ögonen behöver träna på att titta på olika avstånd och öva på att fokusera på föremål långt bort. Det gör att ögonmusklerna slappnar av och risken för närsynthet minskar.

Men solstrålningen kan också bli för stark för barn, som är extra känsliga. Risken för hudcancer ökar varje gång huden blir bränd. Huden behöver skyddas med solskyddsfaktor eller kläder. Även ögonen behöver skyddas exempelvis med en skuggande skärm eller solglasögon.

Inläring

Fysisk aktivitet och naturkontakt har positiva effekter på inlärningsförmågan. Undervisning och pedagogiska aktiviteter utomhus bygger ofta på att främja inflytande och delaktighet, reflektion och kreativt skapande. Barn har rätt att utveckla sina förmågor och

intressen på lika villkor oberoende av kön, klass, etnicitet eller funktionalitet. Eftersom naturen är öppen för alla är den därför också en utmärkt lärmiljö ur den synvinkeln.

Aktiviteter ur boken

Här kommer några exempel på aktiviteter från den kommande boken för förskolan, Leka och lära genom fysisk aktivitet ute. Författarna kommer också att presentera materialet under en workshop på årsmötet i Halmstad i april 2025.

Nätet

Plats: Liten öppen yta med träd runt om.

Typ av aktivitet: Fysiskt varierande.
För vem: Alla.

Syfte: Låta barnen bedöma avstånd, träna rörlighet och varierad fysisk aktivitet.

Genomförande: Sätt upp resårband mellan träderna så att de bildar ett "nät" på några ställen kan ni eventuellt sätta fast en eller ett par bjällror. Barnen ska sedan ta sig genom nätytan utan att nudda resårbanden. Om de nuddar kommer bjällran att plinga.

När barnen är väl bekanta med aktiviteten kan den utvecklas så att de ska ta sig under nätet, genom nätet två och två, baklänges eller snabbare utan att stöta i.

Anpassningar: Passar alla årstider. Höjden på nätet anpassas efter barnen som deltar.

Material: resårband och eventuellt bjällra.



Bygg en skogslekpark

Plats: Skog.

Typ av aktivitet: Fysiskt varierande.

För vem: Alla.

Syfte: Låta barnen undersöka vad som finns i en skog som de kan använda för att leka, få vara delaktiga, samarbeta och fysiskt röra sig på olika sätt.

Genomförande: Gå tillsammans med barnen till en närliggande skog. Be dem undersöka den plats ni valt att stanna på. Ge barnen i uppdrag att de ska bygga en skogslekpark. Låt dem fundera på vad de skulle vilja ha på sin skogslekpark och hur de ska kunna bygga den. Låt sedan barnen parvis eller i grupper göra aktivitetsplatser som de önskat sig, som är görbart. Om barnen har svårt att komma igång kan de få olika exempel:

-balansera på nedfallen stock, göra en gungbräda av pinnar, rep och en stock, hämta material för att bygga kojor, "skogsklossar" etcetera.

Låt barnen visa sina lekstationer för

varandra, döpa sin skogslekpark och sedan leka så mycket de orkar. Se till att ta bort material som inte hör hemma i skogen när ni lämnar den.

Anpassningar: passar alla årstider. Anpassa utmaningarna utefter barnen som deltar.

Material: det som ni finner i skogen, eventuellt rep eller annat som barnen önskar för att kunna bygga.

Pussbana

Plats: Överallt där det finns vattenpusslar efter ett regn.

Typ av aktivitet: Koordinerade rörelser.

För vem: Alla i gruppen, antingen en och en eller så hjälps man åt.

Syfte: Koordination, sinnesupplevelse av vattenpusslar.

Genomförande: Under eller efter ett regn finns det oftast massor med vattenpusslar. Lagg tillsammans upp en bana mellan, över eller i vattenpusslarna. De yngre barnen kan behöva hjälp medan de äldre kan

bli hjälpare eller få mer utmanande uppdrag i pussbanan. **Tips:** varannan vattenpuss ska hoppas över, varannan ska man hoppa i, eller spring slalom mellan pöarna. Låt fantasin flöda för fler förslag.

Material: Inget.

Kasta kotte

Plats: Där det finns kottar.

Typ av aktivitet: Koncentration.

För vem: En mindre grupp.

Syfte: Öga-hand koordination.

Genomförande: Samla kottar i en stor hög framför ett träd. Kasta kottarna på trädet!

Barnen bestämmer själva vilket avstånd de behöver stå på för att träffa. Finns inga kottar eller träd så går det lika bra att kasta kastanjer, rönnbär eller stenar i en hink.

Material: kottar, eventuellt burkar att kasta i.

Igelkotten

Plats: Där ni vill samlas.

Typ av aktivitet: Lugn, fokuserande.

För vem: Alla barn i gruppen.

Syfte: Att vänta på sin tur, koncentrera sig, lyssna.

Genomförande: Samla alla barn i en cirkel och be barnen sätta handflatorna mot varandra och sedan knäppa händerna. Händerna har blivit till en igelkott som har taggarna nedfälda. Låt barnen prova att lyfta fingrarna, igelkotten har fäällt upp sina taggar! Fäll ner alla taggar igen och be barnen att lyssna på alla ljud de hör, nära och långt borta under någon minut, de som vill kan blunda. För varje ljud de hör så lyfter de ett finger och "igelkotten" lyfter en tagg. Prata gärna efteråt om vilka ljud barnen har hört och räkna hur många taggar "igelkotten" lyfte.

Material: Inget.

Balanskamp

Plats: På eller utanför förskolans gård där det finns pinnar.

Typ av aktivitet: fysiskt aktiv.

För vem: parvis.

Syfte: styrka, uthållighet, motorik och balans.

Genomförande: I denna aktivitet får barnen uppleva kamp genom att hålla i varsin ände av en pinne. Båda barnen ska försöka få den andra personen att förlora balansen endast genom

att hålla i pinnen. Det blir en kamp där styrka och balans sätts på prov, men också möjliggör upplevelsen av tyngdpunkt och stödyta. Det gäller att ha så stor stödyta som möjligt genom att stå brett med fötterna och samtidigt sänka tyngdpunkten genom att böja knäna. Kampen är slut när den ena till exempel trampar utanför ett markerat område eller kanske till och med faller omkull. Det går också att låta de kämpande stå på en bräda som ligger på marken.

Inför kampen är det roligt att säga av och tälja eller barka av sina egna kamppinnar med kniv eller potatisskalare. Det är bra att fila eller slipa dem så att inga stickor hamnar i fingrarna.

Material: pinnar och eventuellt knivar eller potatisskalare.

TEXT: STINA LINDBLAD OCH ÅSA SJÖGREN
FOTO: FÖRFATTARNA TILL KOMMANDE BOKEN



Gun Jacobsson, Dalby (1941–2025)

Stanna vid en blommande videbuske tidigt på våren. Hör hur det surrar av insekter och tacka viden för glassen! Många av Lunds pedagoger vet att det är viden vi ska tacka på våren för att vi ska kunna äta glass på sommaren. Det är Gun Jacobsson vi ska tacka för att så många vet det. Gun hade sina rötter i Friluftsrörelsen, och arbetade nästan 20 år på Naturskolan i Lund. Många pedagoger har genom åren mött henne ute i naturen berättandes historier. Vi har fått höra om vattendroppens väg, funderat över hur litet ett träd kan vara och hur tussilagon packar sin väska på hösten för att vara redo att blomma tidigt på våren. Hon var en fantastisk berättare!

Gun var ständigt intresserad av att lära sig mer men också ivrig att förmedla kunskaper till både barn och vuxna på ett lustfyllt och spännande sätt. Att få följa med henne på en naturpromenad var att få vara med om något magiskt, oavsett om det var i ett litet grönområde mitt i stan eller ute i större sammanhängande naturområden. Det kunde handla om att få se och lära känna naturen i det

lilla genom att följa och studera en myr-stig eller häpnas över mångfalden av färger i skogen, men också att förstå de stora komplexa ekologiska sambanden. Växternas fotosyntes blev en härligt spännande historia genom Guns berättelse om kocken klorofyll. Småkrypens nedbrytning av löven på hösten blev en inspirerande upplevelse med hjälp av att få lära känna gråsuggan. Vi är många som minns, trots att det nästan har gått två decennier sedan Gun gick i pension. Flera av hennes historier lyckades vi samla i boken "Leka och lära naturvetenskap och teknik ute". Boken används av pedagoger inom förskola och skola som inspiration för att undervisa mer utomhus.

Gun brukade säga att även sådant man redan vet, är inte sant förrän det är forskat på. Genom sina egna erfarenheter kände hon till utomhuspedagogikens fördelar långt innan det kom vetenskapliga studier som bekräftade dessa. Gun insåg tidigt att lärandet förstärks genom att alla sinnen aktiveras, att det blir mer meningsfullt när det sker i ett sammanhang i autentiska



miljöer samt att växelverkan mellan teori och praktik ger fler elever en chans att lära. Som ledare av motionsgymnastik förstod hon dessutom att utomhuspedagogik och vistelse i naturen även ger fysisk aktivitet och reducerar stress. Guns tidiga insikter om dessa fördelar lade bland annat grunden till Naturskolans grundkurs i utomhuspedagogik som fortfarande är aktuell. På så vis lever hennes kunskaper, engagemang och inspiration vidare än idag.

Gun saknas oss mycket och vi förstår att saknaden säkert är ännu större hos hennes nära och kära.

NATURSKOLAN I LUND
GENOM ANDERS WÄNGE KJELLSSON, EVA PERSSON,
CAROLINA LINDEBLAD, LINA HÄLLSTRÖM OCH
ANNA EKBLAD

NATURRUTAN

Bränn eget pigment till färg

I ntill Falu gruva finns högar av bortsorterat gråberg från tidigare malmbrytning. Genom naturlig nedbrytning av metaller tillverkas färgpigmentet som färgar hus och stugor faluröda. På gruvområdet sker detta industriellt sedan 250 år tillbaka.

Förenklat kan vi säga att stenar tvättas och tvättvattnet sedimenteras i stora bassänger. Efter ett par månader pumpas vattnet bort och bottenlammet torkas först för att slutligen brännas i ca 800 grader. Anledningen till att pigmentet bränns är att få fram en kemiskt stabil färg. Vi på Falu naturskola har provat att bränna pigment ute över öppen eld för att synliggöra vad som händer i de stora brännugnarna. Vi tror det kan vara kul för er att prova på när ni eldar att bränna eget pigment.

Vill ni prova på?

Det brukar vara lätt att hitta järn- och svavelhaltigt jordslam ute i naturen, så ta med hem i en liten hink eller påse. Det behövs inte mycket för att bränna över eld. Ni behöver en eldplats, ved, eldtåliga handskar, grilltång, sked och en konserv/plåtbruk.

Tänd elden och i plåtburken läggs det rödgula jordslammet som ni ställer i elden. Locket behöver inte vara stängt utan det är okej med syreintag. Mata elden med ved så att det brinner ett tag runt om burken.

Under tiden det brinner bränns bland annat svavel bort och färgen ändras från gult till rött. Fortsätt att elda tills ni är nöjda med färgen. Ju mer värme desto mörkare röd

blir färgen. Färgpigmentet blir kemiskt stabilt och kan användas som färgpigment med valfritt bindemedel. Blanda pigmentet exempelvis med äggula, linolja eller koka ihop en redning med mjöl och vatten och blanda med linolja och en skvätt såpa så får ni slamfärg.

Fakta

Det är järnoxid som ger jorden den röda färgen. Att järn anrikats i jorden beror på järnhaltigt grundvatten. När grundvattnet strömmar ut mot markytan och kommer i kontakt med luftens syre fälls järn ut. Bildningen av röd, järnhaltig jord är en pågående process.

Den röda färgen förekommer på tidigare boplatser och användes till att skapa hållmålningar, till bindemedel användes spott, djurfett och äggula. Människan har använt färg till ansiktsmålningar och kroppsmålningar. Vi använder fortfarande järnoxid i smink och till målarfärg och den mest kända är ju faluröd färg.

Fyra minuters filmtips: [Så görs färgen i Falun](#)

TEXT: EVIS ENGMAN
FOTO: SARI-EVA FLEMSTRÖM
FALU NATURSKOLA



ATT LÄRA IN UTE-SERIEN



Beställs på www.outdoorteaching.com

Läromedel från www.outdoorteaching.com

Att lära in matematik ute 2, 2012, bok av Molander, Bucht, Wejdmark, Lättman-Masch, 218 kr inkl moms.

Att lära in engelska ute 2, 2016, bok av Lotta Carlegård. 218 kr inkl moms.

Leka och lära matematik ute. Förskolan. 2007, Bok av Molander, Strandberg, Lättman-Masch, Wejdmark, Bucht, Kjellander. 218 kr inkl moms.

Leka och lära språk ute. Förskolan. 2017, Bok av Molander, Bucht, Engman, Axellie 218 kr inkl moms.

Play and learn mathematics outdoors. 2007, Bok av Molander, Strandberg, Lättman-Masch, Wejdmark, Bucht, Kjellander. 218 kr inkl moms. Engelsk översättning av boken ovan.

Att lära in ute året runt, andra rev. uppl. 2011, bok av Lättman-Masch och Wejdmark, Nynäshamn Naturskola, 218 kr inkl moms. B

Att lära teknik ute, andra rev. uppl. 2017, bok av Carina Brage. 218 kr inkl moms.

Att lära in svenska ute, andra rev. uppl. 2016, bok av Lättman-Masch, Wejdmark, Wohlin, Persson, Grantz, Lindblad, Sang. 218kr inkl moms.

Att lära in SFI ute, 2019, bok av Grantz, Lindblad, Lättman-Masch, Wejdmark, Wohlin. 218kr inkl moms.

Att lära in ute. Övningar i bakfickan. 2013, bok av Molander, Bucht, Lättman-Masch, Wejdmark 99 kr inkl moms.

Leka och lära naturvetenskap och teknik ute. andra rev. upplagan 2020. Bok av Lättman-Masch, Wejdmark, Jacobsson, Persson, Ekblad. 299 kr inkl moms.

Att lära in ute för hållbar utveckling, 2015, bok av Behrenfeldt, Brömster m.fl. 299 kr inkl moms.

Learning in the outdoor classroom, 2015, antologi på engelska med aktiviteter från olika böcker i Att lära in ute-serien. 130 kr inkl moms.

Att lära in de globala målen ute. 2019. Finns **att ladda ner gratis på** www.outdoorteaching.com

Småkryp på land, bok av Molander och Bucht, 69 kr inkl moms.

Hantverk, estetik och slöjd, 2015, bok av Ingemar Nyman, 249 kr inkl moms.

Naturkontakt, berättelser, bok av Ammi Wohlin, 60 kr inkl moms.

Andra läromedel inom utomhusundervisning

Arbeta med naturvetenskap på ett lekfullt sätt i f-3 2018 bok av Helena Osswald och Ewa Wiklund, Natur och kultur

Utomhusdidaktik, bok av Lundegård, Wickman, Wohlin, Studentlitteratur

Friluftslivets pedagogik: en miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet. Bok av Britta Brügge, Matz Glantz och Klas Sandell (red.) 2018 (5e reviderade uppl.). Liber, Stockholm.

Utomhuspedagogik - Lärmiljö, närmiljö och det utvidgade klassrummet. Antologi 2019

Utomhuspedagogik som kunskapskälla : närmiljö blir lärmiljö. 2007.

Utomhusundervisning - En handbok, Maria Hammarsten 2022.

Välkommen in i naturen, omarbetad och nyinspelad 2012, finns på iTunes, Gerd Strandberg, gerd.strandberg@gmail.com

Med öppna ögon, musik-CD, Gerd Strandberg, gerd.strandberg@gmail.com

Matematikmusik, musik-CD, Gerd Strandberg, gerd.strandberg@gmail.com

Bland vattenfisar och virvelbaggars i Vattenriket, 50 kr inkl moms + porto. Beställs genom sam.peterson@kristianstad.se